

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การวิจัยและการพัฒนาการเกษตรของประเทศไทย จากช่วงเวลาที่ผ่านมาถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะด้านพืชมีขีดจำกัดในการเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบของผลงานวิจัยสู่พื้นที่เป้าหมาย ภายใต้สภาพแวดล้อมและเงื่อนไขของเกษตรกร ประเด็นปัญหาหลัก ได้แก่ การขาดกระบวนการเชื่อมโยงของงานวิจัย การพัฒนาและการส่งเสริมไม่ได้เน้นเป็นระบบลักษณะของการบูรณาการทำให้เกิดผลกระทบต่อการไม่ยอมรับผลงานวิจัยของเกษตรกร สาเหตุของปัญหาดังกล่าว ได้แก่ ชุมชนเกษตรกร และองค์กรท้องถิ่นไม่ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนงานวิจัยและพัฒนา ขาดการปฏิบัติแบบสหสาขาวิชา และแนวทางเชิงระบบขาดการจัดลำดับความสำคัญของพืช และการจัดสรรทรัพยากร ระบบเครือข่ายข้อมูลเพื่อการวิจัยและพัฒนายังไม่สมบูรณ์ การติดตามประเมินผลของการวิจัยและพัฒนาไม่ต่อเนื่อง และไม่ได้นำมาไปใช้

จากประเด็นปัญหาและสาเหตุดังกล่าว กรมวิชาการเกษตรจึงมีนโยบายเร่งรัดการพัฒนางานวิจัยที่เป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมสู่ชุมชนพื้นที่เป้าหมาย ภายใต้โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร โดยเริ่มการดำเนินงานเป็นโครงการนำร่องตั้งแต่ปีงบประมาณ 2538 ที่จังหวัดแพร่ ต่อมากระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดทำโครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนทางด้านการเกษตรในปีงบประมาณ 2542 โดยจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล และเป็นศูนย์นำร่องกรมวิชาการเกษตรจึงมีนโยบายที่จะเชื่อมโยงโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร เพื่อเป็นแหล่งสนับสนุนด้านวิชาการเกษตรหรือเทคโนโลยีแก่ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล กรมวิชาการเกษตรได้รับงบประมาณส่วนหนึ่งเพื่อดำเนินงานเป็นการเฉพาะ มีพื้นที่เป้าหมายทั่วประเทศอย่างน้อย 40 พื้นที่ต่อหมู่บ้าน ภายใต้งานวิจัยและพัฒนาการเกษตร โดยสำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 1-8 เป็นหน่วยงานประสานงานในส่วนภูมิภาค

สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 1-8 (สวพ. 1-8) ประกอบด้วยเขตที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่ เขตที่ 2 จังหวัดพิษณุโลก เขตที่ 3 จังหวัดขอนแก่น เขตที่ 4 จังหวัดอุบลราชธานี เขตที่ 5 จังหวัดชัยนาท เขตที่ 6 จังหวัดจันทบุรี เขตที่ 7 จังหวัดสุราษฎร์ธานี เขตที่ 8 จังหวัดสงขลา

ฉะนั้น เพื่อให้โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร ดำเนินตามกรอบแผนนโยบายอย่างถูกต้องเหมาะสม จึงเห็นสมควรมีการประเมินผลโครงการขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือชี้วัดความสำเร็จ สภาพ

ปัญหา และอุปสรรคของ โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุง แก้ไขให้ ถูกต้องเหมาะสมและเกษตรกรจะได้นำไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินผลการดำเนินงาน โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรในเขตภาคเหนือตอนล่าง ของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาการจัดระบบเครือข่ายข้อมูลด้านวิชาการเกษตรของกรมวิชาการเกษตรที่ สนับสนุนการพัฒนางานวิจัย
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงาน โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

เนื่องจากโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร ได้ดำเนินงานมาจะสิ้นสุดโครงการ ในปีงบประมาณ 2545 ผู้วิจัยคาดว่าผลจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเป็นแนวทางให้ผู้บริหารทั้งส่วนกลางและ ส่วนภูมิภาคได้รับทราบข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร โดยเฉพาะเรื่องของกิจกรรมต่าง ๆ การบริหารโครงการจะบรรลุตามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด การมีส่วนร่วมที่ควรแก้ไขปรับปรุงเพื่อพัฒนาให้ดีขึ้น เพื่อนำไปปฏิบัติในการจัดตั้งหมู่บ้านวิชาการ เกษตรเพิ่มในอนาคต

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตการประเมินผล คือ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรในเขตภาค เหนือตอนล่างของประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วย

1. หมู่ที่ 1, 2, 3, 4 และ 7 ตำบลนาทุ่ง อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย จำนวน 27 ราย
2. บ้านห้วยนาค หมู่ที่ 4 ตำบลห้วยสะแก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 21 ราย
3. บ้านย่านยาว หมู่ที่ 4 ตำบลวงษ์อ้อม อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 51 ราย
4. หมู่ที่ 1, 2, 5, 6, 7, 8 และ 10 ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร จำนวน 22 ราย
5. หมู่ที่ 1, 3, 4, 5, 7 และ 8 ตำบลวังหิน อำเภอเมือง จังหวัดตาก จำนวน 42 ราย

องค์กรท้องถิ่น ชุมชนเกษตรกร กลุ่มที่เกษตรกรจัดตั้งขึ้นทุกกลุ่มในพื้นที่หมู่บ้านดำเนินงานโครงการฯ และคณะทำงาน โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรของกรมวิชาการเกษตรในเขตภาค เหนือตอนล่าง ของประเทศไทย

ประเด็นที่ศึกษา แบ่งได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร
 - 1.1 การมีส่วนร่วมของเกษตรกร
 - 1.2 การมีส่วนร่วมของชุมชน
 - 1.3 การมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น
2. การดำเนินงานแบบสหสาขาวิชา
3. การยอมรับเทคโนโลยีของกรมวิชาการเกษตร
4. การจัดระบบเครือข่ายข้อมูลด้านวิชาการที่สนับสนุนงานวิจัย
5. ความเข้าใจและความพึงพอใจในโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร
 - 5.1 ความรู้ความเข้าใจที่เกษตรกรได้รับจากกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการตามนโยบายของกรมวิชาการเกษตร
 - 5.2 ความเข้าใจในนโยบายกรมวิชาการเกษตร
 - 5.3 ความพึงพอใจกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่โครงการ

ตาราง 1 แสดงตัวชี้วัดและเกณฑ์ที่ใช้ประเมินผลโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร

วัตถุประสงค์	ตัวชี้วัด	เกณฑ์ที่ใช้	เครื่องมือที่ใช้
1. การมีส่วนร่วมในโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร			
1.1 การมีส่วนร่วมของเกษตรกร	1. การเข้าร่วม เข้าร่วมประชุม รับฟังคำชี้แจงเกี่ยวกับโครงการ	เกษตรกรเข้าร่วมอย่างน้อย ร้อยละ 80	แบบสัมภาษณ์เกษตรกร ผู้เข้าร่วมโครงการ
	2. การเข้าร่วมประชุมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาการผลิตพืช	เกษตรกรเข้าร่วมอย่างน้อย ร้อยละ 80	แบบสัมภาษณ์เกษตรกร ผู้เข้าร่วมโครงการ
	3. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น/ตัดสินใจวางแผนดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาการผลิต	เกษตรกรเข้าร่วมอย่างน้อย ร้อยละ 80	แบบสัมภาษณ์เกษตรกร ผู้เข้าร่วมโครงการ
	4. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อเลือกกิจกรรมการดำเนินงานโครงการ	เกษตรกรเข้าร่วมอย่างน้อย ร้อยละ 80	แบบสัมภาษณ์เกษตรกร ผู้เข้าร่วมโครงการ
1.2 การมีส่วนร่วมของชุมชน	1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการให้คำปรึกษาแก่คณะปฏิบัติงานโครงการฯ	ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างน้อย ร้อยละ 80	แบบสัมภาษณ์เกษตรกร ผู้เข้าร่วมโครงการ
1.3 การมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น	1. การมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น (อบต.) ในการให้คำปรึกษาแก่คณะปฏิบัติงานโครงการฯ	องค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างน้อย ร้อยละ 80	แบบสัมภาษณ์เกษตรกร ผู้เข้าร่วมโครงการ

ตาราง 1 (ต่อ) แสดงตัวชี้วัดและเกณฑ์ที่ใช้ประเมินผล โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร

วัตถุประสงค์	ตัวชี้วัด	เกณฑ์ที่ใช้	เครื่องมือที่ใช้
2. การดำเนินงานแบบสหสาขาวิชา	1. จำนวนสาขาวิชาชีพที่ร่วมปฏิบัติงานในโครงการ	ตั้งแต่ 3 สาขาวิชาชีพ	แบบสัมภาษณ์เกษตรกรและเจ้าหน้าที่โครงการ
	1. จำนวนสาขาวิชาชีพที่ประกอบเป็นคณะอนุกรรมการประสานงานระดับภาค	ตั้งแต่ 3 สาขาวิชาชีพ	แบบสัมภาษณ์เกษตรกรและเจ้าหน้าที่โครงการ
3. การยอมรับเทคโนโลยีของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	1. จำนวนเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรม หลักสูตร ต่าง ๆ ในการผลิตพืชอย่างถูกต้องและเหมาะสมจากโครงการฯ	เกษตรกรร้อยละ 80 เคยเข้ารับการฝึกอบรมตามหลักสูตรของโครงการฯ อย่างน้อย 1 ครั้ง	แบบสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ
	2. การปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่โครงการ	เกษตรกรร้อยละ 80 ปฏิบัติตามคำแนะนำในระดับปานกลางขึ้นไป	แบบสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ
4. การจัดระบบเครือข่ายข้อมูลข่าวสารด้านวิชาการที่สนับสนุนการพัฒนางานวิจัย	1. ความพร้อมและความเหมาะสมของเครื่องมือ อุปกรณ์สารสนเทศ	เกษตรกรร้อยละ 80 เห็นว่ามีความพร้อมและเหมาะสม	แบบสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ
	2. ความพร้อมและความเหมาะสมของอาคารสถานที่	เกษตรกรร้อยละ 80 เห็นว่ามีความพร้อมและเหมาะสม	แบบสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ
	3. ความพร้อมและความเหมาะสมของเจ้าหน้าที่โครงการฯ	เกษตรกรร้อยละ 80 เห็นว่ามีความพร้อมและเหมาะสม	แบบสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ

ตาราง 1 (ต่อ) แสดงตัวชี้วัดและเกณฑ์ที่ใช้ประเมินผล โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร

วัตถุประสงค์	ตัวชี้วัด	เกณฑ์ที่ใช้	เครื่องมือที่ใช้
4. การจัดระบบเครือข่าย ข้อมูลข่าวสารด้านวิชา การที่สนับสนุนการ พัฒนางานวิจัย (ต่อ)	4. ความพร้อมและความเหมาะสม ด้านความรู้ ความ สามารถเฉพาะตำแหน่ง ของเจ้าหน้าที่	เกษตรกรร้อยละ 80 เห็น ว่ามีความพร้อมและ เหมาะสม	แบบสัมภาษณ์เกษตรกร ผู้เข้าร่วมโครงการ
	5. ความชัดเจนด้านนโยบาย และงบประมาณ โครงการ หมู่บ้านวิชาการเกษตรของ กรมวิชาการเกษตร	เกษตรกรร้อยละ 80 เห็น ว่ามีความพร้อมและ เหมาะสม	แบบสัมภาษณ์เกษตรกร ผู้เข้าร่วมโครงการ
5. ความเข้าใจ และความ พึงพอใจในโครงการหมู่บ้าน วิชาการเกษตร 5.1 ความรู้ความเข้าใจ ของเกษตรกร	1. ความรู้ความเข้าใจที่ เกษตรกรได้รับจากกิจ กรรมต่างๆ ของโครงการ ตามนโยบายของกรมวิชา การเกษตร	เกษตรกรร้อยละ 80 มี ความคิดเห็นว่าได้รับ ความรู้ ความเข้าใจ จาก การเข้าร่วมโครงการฯ อยู่ในระดับปานกลาง ขึ้นไป	แบบสัมภาษณ์เกษตรกร ผู้เข้าร่วมโครงการ
5.2 ความเข้าใจใน นโยบายของกรมวิชาการ เกษตร	1. ความเข้าใจในนโยบายของ เกษตรกร	ร้อยละ 80 มีความเข้าใจ ระดับปานกลางขึ้นไป	แบบสัมภาษณ์เกษตรกร ผู้เข้าร่วมโครงการ
	2. ความเข้าใจในนโยบายของ องค์กรท้องถิ่น	ร้อยละ 80 มีความเข้าใจ ระดับปานกลางขึ้นไป	แบบสัมภาษณ์เกษตรกร ผู้เข้าร่วมโครงการ
	3. ความเข้าใจในนโยบายของเจ้า หน้าที่โครงการฯ	ร้อยละ 80 มีความเข้าใจ ระดับปานกลางขึ้นไป	แบบสัมภาษณ์เกษตรกร ผู้เข้าร่วมโครงการ

ตาราง 1 (ต่อ) แสดงตัวชี้วัดและเกณฑ์ที่ใช้ประเมินผลโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร

วัตถุประสงค์	ตัวชี้วัด	เกณฑ์ที่ใช้	เครื่องมือที่ใช้
5.3 ความพึงพอใจในกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่โครงการฯ			
5.3.1 กิจกรรมสาขาวิชาชีพที่ปฏิบัติในโครงการ	1. จำนวนเกษตรกรที่พึงพอใจกิจกรรม	เกษตรกรร้อยละ 80 มีความพึงพอใจระดับปานกลางขึ้นไป	แบบสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ
	2. การยอมรับกิจกรรม	โดยภาพรวมเกษตรกรมีการยอมรับกิจกรรมในระดับปานกลางขึ้นไป	แบบสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ
5.3.2 ปัจจัยการผลิตที่จำเป็นของกรมวิชาการเกษตร	1. จำนวนเกษตรกรที่พึงพอใจปัจจัยการผลิตที่จำเป็นจากกรมวิชาการเกษตร	เกษตรกรร้อยละ 80 มีความพึงพอใจระดับปานกลางขึ้นไป	แบบสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ
	2. การยอมรับปัจจัยการผลิตที่จำเป็นจากกรมวิชาการเกษตร	โดยภาพรวมเกษตรกรมีการยอมรับกิจกรรมในระดับปานกลางขึ้นไป	แบบสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ
5.3.3 กิจกรรมมีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่โครงการฯ	1. กิจกรรมสาขาวิชาชีพที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ตั้งโครงการ	โดยภาพรวมเกษตรกรมีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสมในระดับปานกลางขึ้นไป (ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 1.67)	แบบสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ

6. ปัญหา และอุปสรรคการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ความชัดเจน นโยบายของกรมวิชาการเกษตร
2. การดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมในโครงการ
3. ความเหมาะสมของเทคโนโลยี รายได้ สภาพพื้นที่โครงการ
4. ข้อมูลข่าวสารทางวิชาการในโครงการ

นิยามศัพท์

หมู่บ้าน หมายถึง หมู่บ้านที่ได้รับเลือกเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ไม่เป็นพื้นที่เป้าหมายของหน่วยงานอื่น

บูรณาการ หมายถึง การดำเนินงานและการประสานงานที่ให้เกิดกระบวนการเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบให้ไปในทิศทางเดียวกัน

สหสาขาวิชา หมายถึง องค์ความรู้ของสาขาวิชาต่างๆ ทางด้านการผลิตพืช ได้แก่ กิจกรรมข้าว กิจกรรมพืชไร่ กิจกรรมพืชสวน กิจกรรมปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และกิจกรรมเกษตรผสมผสาน

หน่วยงานของกรมวิชาการเกษตร หมายถึง หน่วยงานของกรมวิชาการเกษตรในส่วนภูมิภาค ประกอบด้วย สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร เขตที่ 2 จังหวัดพิษณุโลก ศูนย์วิจัยข้าวพิษณุโลก ศูนย์วิจัยพืชสวนพิจิตร สถานีทดลองพืชไร่พิษณุโลก สถานีทดลองพืชไร่เพชรบูรณ์ สถานีทดลองพืชไร่ศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย สถานีทดลองพืชสวนคอยมูเซอ จังหวัดตาก สถานีทดลองพืชสวนท่าชัย จังหวัดสุโขทัย สถานีทดลองเกษตรที่สูงเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ศูนย์วิจัยวัดภูมิพิศ เขต 1 จังหวัดสุโขทัย ศูนย์วิจัยวัดภูมิพิศ เขต 2 จังหวัดอุดรธานี ศูนย์ปฏิบัติการเกษตรวิศวกรรม เขต 2 จังหวัดพิษณุโลก และสถานีทดลองหม่อนไหมตาก

ภาคเหนือตอนล่าง หมายถึง พื้นที่ดำเนินงานโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดสุโขทัย จังหวัดตาก จังหวัดเพชรบูรณ์และจังหวัดพิจิตร

องค์กรท้องถิ่น หมายถึง องค์กรบริหารส่วนตำบล(อบต.)

ชุมชนเกษตรกร หมายถึง กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มอาสาสมัครหมู่บ้าน

ข้อมูลเครือข่าย หมายถึง ข่าวสารด้านวิชาการเกษตรของกรมวิชาการเกษตรที่ให้โดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ แผ่นพับ หรือผ่านทาง Internet เป็นต้น

ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล หมายถึง ศูนย์กลางในการประสานงานถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรสาขาต่าง ๆ ในระดับตำบลสู่เกษตรกรในพื้นที่

All rights reserved